

Nr 24.

Ankom till riksdagens kansli den 20 mars 1920 kl. 1/2 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om upphävande av stadgandena angående krigsdomstolar m. m.

Närvarande: herrar Åkerman, Klefbeck, Rogberg, greve Spens, Reuterskiöld, Waller, J. P. Johansson, Hansén, Lindqvist i Kosta, Leo, Svensson i Betingetorp, Johanson i Gäre, Söderberg, Billqvist, Thore och Persson i Bramstorp.

Till lagutskott hava hänvisats dels motionen nr 147 i första kammaren av herr *Lindhagen*, dels motionen nr 250 i andra kammaren av herrar *Vennerström*, *C. O. Johansson* och *Sten Berghund*. I dessa motioner, vilka behandlats av första lagutskottet, hemställes

av herr *Lindhagen*, att riksdagen ville för sin del besluta att upphäva såväl det ofredliga och betungande stadgandet om krigsdomstolar i fredstid som även pappersbestämmelsen om krigsdomstolar i krigstid;

och av herr *Vennerström* m. fl., att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt framläggande av förslag om upphävandet av all krigslagstiftning.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sina ifrågasvarande yrkanden, hänvisar utskottet till motionerna.

Då yrkandet i motionen av herr *Vennerström* m. fl. avser upphävande av all krigslagstiftning, innebär alltså även detta yrkande, att krigs-

domstolarna böra avskaffas. Utskottet vill här nedan först till behandling upptaga frågan om krigsdomstolarnas avskaffande samt därefter herr Vennerströms motion i övrigt.

I. *Krigsdomstolarnas avskaffande.*

Ehuru det kan sägas vara allmänt erkänt, att en särskild jurisdiktion för vissa klasser eller delar av ett lands befolkning ej låter sig förena med principen om medborgarnes likhet inför lagen, har det överallt, både i vårt land och annorstädes, ansetts nödvändigt, att militära brottmål behandlades av särskilda militära domstolar. Ett avsteg från denna, såvitt utskottet har sig bekant, hittills undantagslösa regel har emellertid nu gjorts, i det att man i *Danmark* beslutat krigsdomstolarnas avskaffande. Detta har skett genom Lov om Retsplejen ved Hæren og Søværnet av den 4 oktober 1919, vilken lag träder i kraft tre månader efter dess offentliggörande i »Lovtidende», dock senast den 1 april 1920. Första paragrafen i nämnda lag lyder: »De militære Retter bortfalder». Denna regel är undantagslös. De förutvarande militära domstolarna träda ej i något fall i funktion.

De civila domstolarna skola vid avgörandet av de militära målen hava sin vanliga sammansättning; militärer hava icke säte och stämma i rätten. Domstolen har dock tillerkänts rätt att i brottmål, där teknisk eller annan sådan särskild fackkunskap synes vara av betydelse, tillkalla två sakkunniga ledamöter. Dessa behöva dock icke vara militärer. Åtalsrätten däremot är överlämnad åt de militära myndigheterna. Det stadgas sålunda, att åtalsrätten utövas av de s. k. militära rättegångscheferna under tillsyn av försvarsministern. Rättegångschefer äro vederbörande högre befälhavare (chefer för regementen och självständiga truppavdelningar, kommenderande generaler m. fl.). Åtalsrätt tillkommer också, på grund av hans överordnade ställning, alltid försvarsministern. Då åtalsrätten sålunda utövas av personer utan juridisk utbildning, har man ansett sig behöva garantier mot missbruk av nämnda rätt. Det har därför bestämts, att rättegångscheferna vid utövande av sin åtalsrätt skola bistås av rättsbildade auditörer. Nämnas kan vidare, att det med hänsyn till disciplinens upprätthållande ansetts nödvändigt att bibehålla den disciplinära bestraffningsrätten.

I *Norge* är, enligt vad utskottet har sig bekant, en proposition om avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid samt överflyttande av åtalsrät-

ten i de militära brottmålen från militärmyndigheterna till den civila åklagarmakten under utarbetande i justitiedepartementet för att i år föreläggas stortinget.

Vad vårt land angår upptogs frågan, huruvida särskilda krigsdomstolar fortfarande borde bibehållas av den av Kungl. Maj:t den 1 april 1901 tillsatta kommittén för revision av strafflagen för krigsmakten och förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes. I sitt den 3 april 1905 avgivna betänkande yttrade kommittén sålunda i denna del följande:

»I riksdagens skrivelse av den 1 juni 1901 har, med anledning av vid samma års riksmöte väckta motioner, även framkastats den frågan, huruvida särskilda krigsdomstolar fortfarande borde bibehållas, eller huruvida de mål, som nu handläggas av dessa, skulle kunna utan skada överflyttas till de allmänna domstolarna, särskilt rådstuvurätterna.

*Krigs-
lagstiftnings-
kommittén.*

De specialdomstolar i brottmål, som i vårt land funnits, hava, som bekant, i allmänhet under senare tider avskaffats. Därvid har dock undantag gjorts för krigsdomstolarna, vilkas bibehållande redan lagkommittén, som i allmänhet förordade specialdomstolarnas avskaffande, tillstyrkte.

De mål, som enligt vår nuvarande lagstiftning tillhöra krigsdomstolarna, kunna, i stort taget, sägas vara sådana mål, som angå antingen brott i ämbetet eller tjänsten vid krigsmakten eller brott, vilka, fastän begångna utom ämbetet eller tjänsten, likväl äga ett nära samband med det militära tjänsteförhållandet. Med den ståndpunkt, vår lagstiftning sålunda intager, är tydligen grunden till den särskilda militära jurisdiktionen att söka icke däri, att lagstiftaren velat förbehålla militärståndet såsom sådant ett särskilt forum, annorlunda kvalificerat än det, som gäller för andra medborgare, utan, förutom i rent praktiska lämplighetshänsyn, betingade av militärens särskilda tjänstgöring, däri att de militära målen ansetts för sitt rätta bedömande kräva icke blott lagkunskap utan även särskilda militära insikter och militär erfarenhet. De militära förhållandenas säregna beskaffenhet medför, att de synpunkter, som vid dessa måls utredning och avgörande böra tagas i betraktande, i många fall icke kunna fullt komma till sin rätt, med mindre den militära fackkunskapen och erfarenheten därvid får tillfälle att i en eller annan form medverka. Särskilt gäller detta i sådana fall, där den tilltalades brottslighet av lagen göres beroende av vad militärtjänsten i det ifrågavarande fallet med avseende å föreliggande förhållanden av honom kan anses hava fordrat. Den militära strafflagen kan nämligen icke inlåta sig på att beskriva varje enligt densamma straffbar förseelse i den militära tjänsten och belägga varje sådan förseelse med särskilt straff, utan måste i vissa fall i beskrivningen av brottet använda generella bestämmingar, som vid lagens tillämpning förutsätta ett bedömande av vad förhållandena i det speciella fallet av en god krigsman fordra. Ett exempel härpå är, när strafflagen belägger med straff krigsmans vårdslöshet, försummelse, oförstånd

eller oskicklighet i fullgörande av de tjänsteplikter, som honom efter reglementen eller andra allmänna författningar, instruktioner eller särskilda föreskrifter åligga, eller av förhållandenas beskaffenhet påkallas (144 § i nu gällande lag; 130 § i förslaget till strafflag för krigsmakten), en bestämmelse, som givetvis är av ganska stor praktisk betydelse och ofta kommer till tillämpning. Men även i andra fall än dem, som nu berörts, måste den civile domaren i mål av ifrågavarande beskaffenhet ofta nog vara i behov av den militära fackinsiktens stöd för vinnande av ett gott och riktigt resultat. Den civile domaren bör visserligen, om han skall vara väl skickad för sitt kall, äga icke blott en noggrann insikt i de lagar och författningar, som han har att tillämpa, och en klar uppfattning av de grunder, varpå dessa äro byggda, utan även en mångsidig allmän bildning. Men man kan svårligen av honom fordra eller förvänta, att han utan tillfälle till samarbete med militära bisittare skall vara i stånd att förskaffa sig den kännedom om de militära förhållandena, som hos en domare i krigsrättsmål bör fordras.

Emellertid skulle man ju kunna tänka sig, att med fasthållande av dessa synpunkter de militära målen kunde förläggas till de allmänna domstolarne, om dessa förstärktes genom militära bisittare, representerande den speciella sakkunskap, som är nödig. Men viktiga skäl av dels praktisk, dels humanitär art tala, efter kommitténs uppfattning, emot att även med en dylik anordning, anlita de allmänna domstolarne för de militära målens behandling.

Det synes för det första vara påtagligt, att den militära tjänstgöringen till sin beskaffenhet är sådan, att det svårligen kan anses ändamålsenligt eller lämpligt, att de, som tillhöra krigsmakten, ryckas ifrån denna sin tjänstgöring för att för fel i ämbetet eller tjänsten svara inför allmän domstol. Det hinder i tjänstgöringen och den tidsutdräkt och omgång, som därav skulle uppkomma, innebära nämligen så stora olägenheter, att en dylik anordning helt visst icke skulle befinnas tillfredsställande. Vad särskilt angår våra allmänna underrätter, sådana de nu äro organiserade, faller detta lätt i ögonen. Synnerligast gäller detta om häradsrätterna. Men detsamma synes, om än ej i fullt samma grad, gälla även rådstuvurätterna, vilka man närmast torde hava tänkt sig skulle kunna komma i fråga att upptaga de mål, som nu tillhöra krigsdomstolarne. Utom det att vissa avdelningar av krigsmakten äro förlagda å orter, där rådstuvurätt icke finnes, har nämligen en väsentlig del av krigsmakten under en stor del av året sin tjänstgöring å övningsplatser, belägna på tämligen långt avstånd ifrån närmaste stad. Att under sådana förhållanden en överflyttning av ifrågavarande mål till stadsdomstolarne även i praktiskt avseende skulle medföra åtskilliga ganska betänkliga olägenheter, synes vara omotsägligt. Särskilt skulle den snabbhet i målens avgörande, som speciellt beträffande ifrågavarande mål utgör ett önskemål och genom särskilda krigsdomstolars inrättande kan vinnas, tydligen därigenom delvis gå förlorad eller åtminstone kunna uppnås endast på bekostnad av andra viktiga intressen.

Vid frågan om de militära målens överflyttande till de allmänna domstolarne förtjänar även en annan synpunkt beaktande. Vål äro överträdelser av krigslag och åsidosättande av militära tjänsteplikter, såväl som över-

trädelser av den allmänna lagens bud, förbrytelser och förseelser. Men vad angår den stora massan av dem, som stå under krigslagarne — de värnpliktige — hava dessa icke efter fritt yrkesval själva ställt sig, utan på grund av statsmakternas bud blivit ställda under dessa lagar. Bryta de emot dem, så att de måste stå till rätta inför dömande myndighet, synes det likväl vara synnerligen angeläget, att icke de former, under vilka rannsaking och dom komma dem till del, göras mera kännbara för deras goda namn och medborgerliga anseende, än som är oundgängligt. Men detta skulle säkerligen bliva fallet, om de militära målen förlades till allmän domstol. Den värnpliktige, som gjort sig skyldig till en rent militär överträdelse, skulle då komma att skylta på domstolens uppropslista mellan grova missdådare. Hans förhållande skulle rannsakas i närvaro av de stora menigheter, som pläga samla sig såsom åskådare och åhörare vid de allmänna domstolarnas förhandlingar. Hans med dylik stor offentlighet avkunnade straff skulle, i stället för att det är avsett att vara en näpst utan följder för hans efter tjänstens avslutande rent civila bana, lätteligen kunna sätta en verklig fläck på hans anseende, måhända just i den ort, där han skall framleva sitt liv. Det är vid övervägande härav, som kommittén anser sig med rätta kunna beteckna bibehållandet av de militära specialdomstolarne såsom ett ingalunda oviktigt humanitetsintresse.

Även om det emellertid läte tänka sig, att de allmänna domstolarna, på ett eller annat sätt förstärkta med militära krafter, skulle kunna i fredstid utan alltför stora olägenheter upptaga de mål, som nu hos oss tillhöra krigsdomstol, är likväl tydligt, att detta svårligen läte sig göra under krig. Den rörlighet hos krigsmaktens särskilda avdelningar, som kriget ovillkorligen medför, och angelägenheten därav att under sådana förhållanden de tilltalade eller andra, som tillhöra krigsmakten, icke i större utsträckning än nödvändigt dragas ifrån krigstjänsten för att svara eller höras inför allmän domstol, måhända belägen på långt avstånd från den plats, där krigsoperationerna försiggå, fordra uppenbarligen andra, rörligare organ för den militära rättsskipningens handhavande, än de allmänna domstolarna kunna erbjuda. Ögonskenligt är ock, att behovet av militär fackinsikt och kännedom om militära förhållanden inom de domstolar, åt vilka denna rättsskipning anförtros, i krigstid framträder ännu mera än i fred. Men om det således kan betraktas såsom givet, att de allmänna domstolarna icke lämna sig för avdömande av de militära målen i krigstid, utan att härför särskilda krigsdomstolar erfordras, synes det ock vara klart, att dessa svårligen kunna förväntas på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift, därest icke en liknande organisation finnes inrättad även under fred. Skulle nämligen de militära målen i fredstid handläggas av de allmänna domstolarna, men vid utbrott av krig överflyttas till andra, under freden helt och hållet oprövade domstolar, är att befara, att den förtrogenhet och vana vid dessa måls handläggning, som utan tvivel äro behöfliga, därest lagskipningen å förevarande område i krigstid skall kunna någorlunda tillfredsställa de anspråk, som skäli-gen därå böra ställas, inom dessa domstolar totalt komma att saknas, medan däremot, ifall en organisation, likartad med den i krigstid användbara, finnes

redan under fred, den erfarenhet och vana vid ifrågavarande måls behandling, som finnas samlade vid de under fred verksamma domstolarna, kunna komma även de i krig fungerande till godo. Vål lär det ligga i sakens natur, att man svårligen i krig kan i alla delar orubbad bibehålla en organisation av krigsdomstolarna, som kan finnas möjlig och lämplig i fredstid, synnerligast ifall man, på sätt riksdagen i sin förenämnda skrivelse antytt, vill söka för fredstid åstadkomma en organisation, enligt vilken det civila elementet i dessa domstolar skulle erhålla större utrymme än hittills. Men klart är, att ifall de särskilda anordningar, som för ifrågavarande måls handläggning måste träffas i krigstid, i möjligaste mån ansluta sig till en redan förut befintlig särskild organisation för likartat ändamål, ej mindre övergången till mobiliseringstillståndet, i vad rättsväsendet angår, måste antagas försiggå lättare och enklare, än ifall en motsvarande organisation förut saknas, än även de organ, som äro avsedda att under de nya förhållandena träda i verksamhet, fungera jämnare och säkrare, än i saknad av en dylik organisation kan antagas bliva fallet.

Inom alla de civiliserade stater, om vilkas lagstiftning kommittén haft tillfälle inhämta kännedom, finnas ock särskilda krigsdomstolar inrättade och äro sådana allestädes i verksamhet ej blott i krig utan även i fredstid.

På ovan anförda grunder anser kommittén särskilda krigsdomstolar böra fortfarande bibehållas.»

1914 års
riksdag.

I det för 1914 års senare riksdag av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes bibehölls systemet med särskilda krigsdomstolar. Med anledning av propositionen väcktes i andra kammaren av herrar Lindhagen och Persson i Norrköping en motion (nr 200) avseende krigsrättsmålens överflyttande till de allmänna domstolarna.

Lagutskottet fann den dåvarande tidpunkten icke lämplig för upptagande till behandling av frågan om krigsdomstolarnas upphörande, vilken mening man än kunde hysa rörande lämpligheten av att till de allmänna underrätterna, vare sig med eller utan militära bisittare, förlägga de mål, som enligt förslaget skulle behandlas av krigsrätt. Frånsett att en ändring av lagen i denna riktning skulle föranleda en så fullständig omarbetning av Kungl. Maj:ts förslag, att ett uppskov med krigslagsreformen givetvis måste därav följa, vore det uppenbart, att en dylik genomgripande förändring i fråga om de militära målen behandling, därest den vid en närmare prövning kunde finnas nödig och nyttig, borde komma till stånd först i samband med reformen av vår allmänna processlagstiftning och de förändringar i de allmänna domstolarnas organisation, som därav måste bliva en följd.

Motionen blev på hemställan av utskottet avslagen av riksdagen, som i huvudsak biföll vad i den kungliga propositionen i denna del föreslagits.

Den 23 oktober 1914 utfärdades nu gällande lag om krigsdomstolar och rättegången därstädes, vilken lag trädde i kraft den 1 januari 1916. Enligt berörda lag utgöres i fredstid underdomstol vid krigsmakten av krigsrätt. Denna består av krigsdomare såsom ordförande, två militära ledamöter och en auditör. Krigsöverdomstol är, utom i vissa fall, krigshovrätten. Denna är en vid Svea hovrätt bildad särskild avdelning. Den utgöres av ordföranden å en av hovrättens divisioner såsom ordförande, en annan ledamot i samma hovrätt, ett krigshovrättsråd och två militära ledamöter. Högsta instans även för krigsrättsmålen är högsta domstolen. Uti dessa måls avgörande i högsta domstolen skall, enligt 20 § regeringsformen, deltaga två av Konungen förordnade militärpersoner av högre grad.

Utskottet finner det av lagutskottet vid 1914 års senare riksdag anförda skäl för uppskov med frågan om krigsdomstolarnas avskaffande ej längre äga giltighet. Det har nämligen visat sig, att reformen av vårt rättegångsväsen och därav påkallade förändringar i de allmänna domstolarnas organisation kommer att låta längre vänta på sig än år 1914 kunde förutses. Någon anledning att i avvaktan på nämnda reforms genomförande låta behandlingen av nu ifrågavarande spörsmål anstå, synes vid sådant förhållande utskottet ej vara för handen.

Utskottet.

Utskottet anser ett system med särskilda krigsdomstolar ej vara förenligt med principen om medborgarnas likhet inför lagen. Då vidare enligt utskottets uppfattning blotta förefintligheten av särskilda domstolar för behandling av brott enligt strafflagen för krigsmakten är ägnad att hos vida kretsar av vårt folk i någon mån rubba den tillit till att rättsskipningen handhaves lika mot alla, som måste anses vara en oundgänglig förutsättning för att rättsskipningen skall kunna i längden väl fylla sitt ändamål, och en särskild jurisdiktion för personer tillhörande krigsmakten icke kan anses av förhållandenas egen natur oundgängligen nödvändig, är det enligt utskottets mening av vikt, att Sverige, i likhet med de övriga skandinaviska länderna, skrider till avskaffande av den särskilda militära jurisdiktionen.

Krigslagstiftningskommittén har väl i sitt ovan intagna yttrande anført, att de militära målen för sitt rätta bedömande kräva icke blott lagkunskap utan även särskilda militära insikter och militär erfarenhet, och att man av den civile domaren svårigen kunde fordra eller förvänta, att han utan

tillfälle till samarbete med militära bisittare skulle vara i stånd att förskaffa sig den kännedom om dei militära förhållandena, som borde fordras av en domare i krigsrättsmål. Utskottet vill häremot erinra, att det i många andra mål och ärenden torde erfordras en lika hög grad av fackkunskap som i de militära målen, utan att det därför ansetts nödigt att för sådana mål inrätta särskilda domstolar. Och det synes svårt att förstå, varför ett riktigt bedömande av ett militärt mål skulle för en domare erbjuda större svårigheter än ett annat på vissa speciella förhållanden grundat mål. Skulle en speciell militär fackkunskap anses i vissa fall ej kunna undvaras, står den utvägen tillbuds att, på sätt i danska lagen bestämts, berättiga domstolarna att för sådana fall med sig adjungera en eller flera sakkunniga ledamöter, militärer eller andra. Utskottet vill också erinra därom, att i vårt land för närvarande är föreskrivet, att rådhusrätterna i vissa fall, där särskild fackkunskap ansetts erforderlig, skola förstärkas av sakkunniga ledamöter (så i handelsmål, vissa patentmål och vissa sjörättsmål).

Krigslagstiftningskommittén yttrar vidare, att de allmänna domstolarna, även om de förstärktes med militära bisittare, ej borde anlitas för behandling av militära mål. Som stöd för denna mening anför kommittén skäl av dels praktisk, dels humanitär art. Kommittén yttrar sålunda till en början, att med den nuvarande organisationen av våra underrätter, och då särskilt häradsrätterna, en handläggning därstädes av krigsrättsmålen skulle verka hindrande för den militära tjänstgöringen, varjämte den snabbhet, som speciellt beträffande dessa mål vore önskvärd, icke syntes kunna uppnås. Härtill kan först anmärkas, att ett inställande för domstol ej är mera betungande för en militär än en annan medborgare, och att för övrigt den militära tjänstgöringen i stort sett uppenbarligen ej hindras därigenom, att en eller annan militär, som gjort sig skyldig till brott, nödgas inställa sig för domstol. Det är vidare svårt att inse, varför ej målens handläggning kan ske lika snabbt vid en rådhusrätt som inför krigsrätt, då rådhusrätterna alltid hava sammanträden minst en och ofta två eller flera gånger i veckan, varjämte extra sessioner vid behov kunna anordnas. Vad angår häradsrätterna, där handläggningen av krigsrättsmålen onekligen stöter på vissa svårigheter, är att märka, dels att endast ett fåtal garnisonsorter äro belägna inom häradsrätts domvärjo och dels att genom lag den 7 maj 1918 möjliggjorts att vid häradsrätterna hålla särskilda sammanträden under eller mellan de lagtima tingen. Också vid häradsrätterna kunna för övrigt extra sammanträden utsättas

vid behov. Då vidare kommittén betecknat bibehållandet av de militära specialdomstolarna såsom ett ingalunda oviktigt humanitetsintresse, föranleder detta påstående ej till något annat utskottets yttrande än att det i vida kretsar och även allmänt bland de värnpliktiga själva i allt fall betraktas såsom en given fördel, att en av värnpliktig under tiden för hans tjänstgöring begången förseelse handlägges av allmän domstol och ej av en särskild militär domstol, där de rent militära synpunkterna befaras skola, till nackdel för rättsskipningen, göra sig starkare gällande än i en allmän domstol. Mycket avseende torde ej heller behöva fästas vid vad kommittén anför därom, att de särskilda krigsdomstolar, som under krig erfordras, svårigen skulle kunna fylla sin uppgift, därest icke en liknande organisation finnes inrättad även under fred. Anser man, på de skäl utskottet ovan anfört, att särskilda krigsdomstolar icke böra förefinnas, står det nämligen utan vidare klart, att dessa domstolar ej böra bibehållas allenast av den anledningen, att det i händelse av krig kan befinnas erforderligt att använda sådana organ för den militära rättsskipningens handhavande. Någon svårighet att i krigstid erhålla en för sin uppgift väl skickad domstol torde ej vara att befara.

Det framgår av vad sålunda anförts, att de skäl, som åberopats för ett bibehållande av krigsdomstolarna, enligt utskottets mening ej äro av avgörande betydelse. Utskottet har emellertid ej förbisett, att även andra svårigheter än de ovan omförmälda kunna komma att uppstå vid de militära målens förläggande till de allmänna domstolarna. Det torde sålunda bliva nödvändigt, att vid den utredning i förevarande fråga, varom utskottet ämnar föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t göra framställning, taga under överbäggande, huruvida icke särskilda regler om forum måste givas beträffande de militära brottmålen.

Utskottet vill i denna del blott erinra därom, att laga domstol i brottmål i allmänhet är den rätt, inom vars domvärjo den brottsliga gärningen är begången. Har då exempelvis vid ett i stad förlagt truppförband ett brott mot krigslagarna begåtts inom stadens område, skulle handläggningen av målet tillkomma stadens rådhusrätt; om åter brottet förövades vid någon övning alldeles invid staden men utanför dennas område, bleve häradsrätt behörigt forum. Och en vid manöver på längre avstånd från förlägningsorten begången förseelse skulle komma att åtalas vid domstolen i den ort, där truppen tillfälligtvis befann sig vid förseelsens begående. Olägenheterna av en sådan ordning äro påtagliga, och även andra svårigheter i här förevarande avseende måste vid reformens genomförande uppstå.

Det synes därför nödvändigt att vid den blivande utredningen taga hänsyn till berörda av utskottet påpekade förhållanden.

Att märka är vidare, att staten, i den mån rådhusrätterna komma att övertaga även den militära rättsskipningen, icke lär kunna undgå att till städerna utgiva ersättning för den kostnad detta övertagande givetvis måste förorsaka städerna. Det torde dock kunna antagas, att berörda kostnader komma att understiga kostnaden för den nuvarande militära rättsskipningen, och att ifrågavarande reform således skulle komma att för statsverket medföra en måhända ej obetydlig besparing. Utskottet vill i sådant hänseende framhålla, att om, såsom är att vänta, den nuvarande övningstiden för de värnpliktiga ej oväsentligt förkortas, detta givetvis måste hava till följd en absolut minskning av de mål, som hittills gått till krigsrätt.

Utskottet anser således, dels att ett avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid är ur principiell synpunkt ett allmänt intresse av stor vikt, och dels att ett överflyttande av de militära målen till de allmänna domstolarna, om ock förenat med vissa vanskligheter, dock icke torde möta hinder av mera betydande art.

Att även i krigstid undvara särskilda krigsdomstolar synes däremot utskottet av lätt insedda skäl ej vara möjligt. En annan sak är, att det givetvis kan tagas under övervägande, vilken organisation lämpligen bör givas åt dessa domstolar. Nämnas kan vidare, att i den ovan omnämnda danska lagen ej givas några bestämmelser för krigsförhållanden. I motiveringen till det kommittéförslag, som låg till grund för lagen, uttalas emellertid, att det i krigstid kunde väntas bliva nödvändigt att avvika från lagens bestämmelser, men att det icke ansetts nödvändigt att meddela regler därför; ett sådant avvikande borde givetvis ske i form av lag eventuellt genom en provisorisk sådan.

Ej heller är det enligt utskottets mening möjligt att skrida till ett borttagande av även den militära bestraffningsrätten i disciplinmål. Det måste anses vara för disciplinens upprätthållande oundgängligen erforderligt, att vederbörande befälhavare äga att vid vissa förseelser använda sig av disciplinära bestraffningsmedel. På grund av de speciella förhållandena i den militära tjänsten är det nämligen ofta nödvändigt, att reaktionen mot en begången förseelse sker omedelbart och utan den omgång ett domstolsförfarande alltid måste medföra. Härtill kommer, att antalet av dylika förseelser är så stort, att det redan på grund därav måste möta betänkligheter, att belasta domstolarna med ett avgörande av desamma. Huru-

vida, efter krigsdomstolarnas avskaffande, området för den disciplinära bestraffningsrätten kan i det hela bibehållas oförändrat eller om en förskjutning i den ena eller andra riktningen kan befinnas nödvändig, låter sig givetvis ej utan en ingående undersökning avgöra.

Utskottet är på grund av vad här ovan anförts av den mening, att riksdagen bör i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunna avskaffas, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

II. *Krigslagstiftningens avskaffande.*

Herr Vennerströms yrkande, om upphävande av all krigslagstiftning, kan ej av utskottet tillstyrkas. Det synes utskottet utan vidare klart, att så länge det i vårt land finnes en krigsmakt, det också måste finnas en lagstiftning, som reglerar de förhållanden, som speciellt hänföra sig till den militära tjänsten. De brott, som omförmälas i strafflagen för krigsmakten, äro nämligen till största delen sådana, som hava avseende just på rent militära förhållanden (exempelvis rymning, olovligt undanhållande, missbruk av förmanskap m. m.). Ett inarbetande av dylika straffbestämmelser i den allmänna strafflagen skulle ej innebära någon ändring i sak, och i allt fall skulle de svårigheter i lagtekniskt hänseende ett sådant arbete medförde ej komma att stå i rimligt förhållande till den tvivelaktiga fördelen, att krigslagstiftningen blivit till namnet upphävd, medan dess förra bestämmelser i stället återfunnos i den allmänna strafflagen. Det framgår vidare av vad utskottet här ovan under (I anført, att den disciplinära bestraffningsrätten enligt utskottets mening fortfarande måste bibehållas. Därav blir då också en följd, att särskilda regler måste givas i fråga om denna rätts omfattning.

Däremot anser utskottet, att det bör tagas under övervägande, huruvida ej de särskilda straffbestämmelserna kunna i flera fall avsevärt mildras. Särskilt anser utskottet ett användande av staffarten mörk arrest vara ur humanitär synpunkt fördömligt och ej överensstämmande med vår tids allmänna rättsmedvetande. Utskottet är förvissat därom, att det, även vid ett borttagande av denna straffform och en humanisering av lagen i övrigt, skall bliva möjligt att å ena sidan på ett fullt tillfredsställande sätt upprätthålla den ordning och disciplin, som de militära förhållandena

kräva, och å andra sidan iakttaga den humanitet, som är nödvändig för att hos de värnpliktiga ej skall bildas den uppfattningen, att de under den militära tjänstgöringen stå under en undantagslagstiftning, som, även för ringare förseelser, uppställer onödigt hårda straff. Utskottet anser därför, att riksdagen bör i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och i vad mån en humanisering av bestämmelserna i nu gällande strafflag för krigsmakten kan vidtagas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

På grund av vad sålunda under (I och (II här ovan anförts, hemställer utskottet,

1:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunna avskaffas, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda;

2:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och i vad mån en humanisering av bestämmelserna i nu gällande strafflag för krigsmakten kan vidtagas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda;

3:o) att herr Lindhagens samt herr Vennerströms m. fl. motioner, i vad de ej blivit genom utskottets hemställan under 1:o) och 2:o) här ovan besvarade icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 19 mars 1920.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Reservationer:

Vid *punkt 1:o*) av utskottets hemställan:
dels av herrar *Svensson* i Betingetorp och *Thore*;
dels av herr *Reuterskiöld*, som anfört:

»Vad först angår motionen I:147 om krigsdömstolarnas avskaffande, bör först anmärkas, att exemplen från Danmark och Norge, vilka pläga anföras, förlora all beviskraft, om man ihågkommer, att i dessa länder den allmänna processreform redan är genomförd, som i Sverige ännu väntar på en kanske nog så oviss lösning både vad tidpunkten och innehållet angår. Därjämte har i Sverige genom den senaste reformen det juridiska inflytandet på krigsdömstolarna så förstärkts, att det praktiskt taget kan anses helt dominerande och knappast skulle bliva vare sig starkare eller bättre om krigsdömstolarna ersattes med vanliga underrätter. Då vidare de nuvarande underrätternas egen såväl sammansättning som existens torde vara av den under förberedelse varande stora processreformen allvarligt hotade, ligger det i öppen dag, att en överflyttning av krigsrätternas åligganden till rådhusrätter och eventuellt vissa häradsrätter allenast kunde bliva ett provisorium.

Men även bortsett härifrån, skulle en dylik överflyttning, om den eljes läte sig genomföras utan uttryckligt medgivande av städerna, som själva bekosta sina rådhusrätter och samtycka till deras arbetsordningar, medföra väsentligt ökade kostnader för statsverket, i det att under vanliga förhållanden krigsrättens arbetsböda motsvarar en mindre eller medelstor rådhusrätts och följaktligen, om den till rådhusrätten överflyttades, skulle i flertalet fall kräva minst en ny ordinarie ledamot av rätten, under det att nu en och samme krigsdomare tjänstgör i flera krigsrätter.

Slutligen skulle den ifrågasatta överflyttningen så till vida medföra en försämring av rättsskipningen, som den snabbhet, vilken genom nuvarande anordningar med mycken möda vunnits, skulle gå förlorad.

Enligt uppgift avgöras omkring 60 à 70 % av krigsrättsmålen vid första rättegångstillfället, varemot de större beredningssvårigheterna, om rådhusrätt eller än mera häradsrätt trädde i stället, sannolikt skulle medföra uppskov i lika utsträckning som i andra mål vid sådan rätt. Den

lätthet att inkalla och höra militärpersoner på platsen, som n. v. anordning medger, skulle, om vanlig domstol användes, gå förlorad eller ock avsevärda hinder uppstå för militärtjänstgöringen, då det icke på förhand är känt, vilka personer som behöva under handläggningen inkallas. Därjämte bör icke alldeles förbises, att med en överflyttning till vanlig domstol kunna följa obehag för de tilltalade, som nödgas inställa sig inför sådan domstol i stället för en å platsen sammanträdande krigsrätt. Obehag, vilka ingalunda kunna anses nödvändigt eller lämpligt att särskilt framkalla. Även de undersökningsmål, som av krigsrätt handläggas, utan att brott behöver föreligga, skulle fördröjas och försvåras genom en överflyttning till vanlig domstol, som måste handhava även en mängd andra mål. Självklart skulle för övrigt särskilda krigsdomstolar icke kunna undvaras vid flottans expedition under längre tid eller till aflägsnare farvatten, utan att allvarliga faror och stort dröjsmål uppstode.

Med stöd av vad sålunda anförts och då inga bärande skäl visats vara för handen för den n. v. anordningens olämplighet, hade utskottet bort hemställa,

att motionen I:147 måtte av riksdagen avslås.»

dels av herrar *Rogberg* och greve *Spens*, som instämt i den av herr *Reuterskiöld* gjorda hemställan:

Vid *punkt 2:o*) av utskottets hemställan:

dels av herr *Reuterskiöld*, som anförde:

»Beträffande motionen II:250 om krigslagarnas avskaffande borde utskottet hava begränsat sig till ett åberopande av vad första lagutskottet vid 1919 års lagtima riksdag i sitt betänkande nr 36 enhälligt yttrat, nämligen att "enligt utskottets förmenande läser det icke kunna förnekas, att frågan om upphävande av krigslagarna står i ett nära samband med försvarsfrågan i dess helhet; det ligger därför i öppen dag, att jämväl förstnämnda fråga efter vederbörlig utredning kommer under omprövning vid den allmänna försvarsrevision", som då var avsedd att komma till stånd och vars utredande numera uppdragits åt en särskild kommission. Utskottet tillade i samma sitt betänkande: "att genom ett uttalande i ena eller andra riktningen föregripa denna utredning, torde icke vara lämpligt, än mindre att utan föregående utredning nu intaga en bestämd ståndpunkt till samma fråga". Härtill kan ytterligare läggas en erinran, att krigslagarna såsom stiftade av Konung och riksdag gemensamt ersatt de äldre

krigsartiklarna såsom givna av Kungl. Maj:t allena i syfte att på sådant sätt bereda de värnpliktiga ett starkare skydd i rättsligt avseende än som kommit yrkesarméns manskap till del, i följd varav krigslagarna, vilka på grund av ämnets natur aldrig lämpligen kunna inflyttas i 25 kap. av allmänna strafflagen, dit de eljes närmast vore att hänföra, näppeligen kunna undvaras i rättsäkerhetens intresse, så länge armén utgör en värnpliktsarmé.

Utskottet hade därför bort hemställa,

att ifrågavarande motion II:250 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda».

dels av herrar *Rogberg*, greve *Spens*, *Svensson* i *Betingetorp* och *Thore*, som instämt i herr *Reuterskiölds* hemställen;

dels av herrar *Wallis*, *Lindqvist* i *Kosta*, *Leo*, *Billqvist* och *Söderberg*, som ansett att utskottets utlåtande i denna del bort hava följande lydelse:

»Ehuru motionären yrkat upphävande av all krigslagstiftning, förutsätter utskottet att därmed icke avses att lämna brott, begångna av militära personer, straffria. En sådan åtgärd kan i varje fall uppenbarligen icke på allvar ifrågasättas. Däremot anser utskottet tidpunkten vara lämplig att nu till överläggning och utredning taga upp frågan om möjligheten att i fredstid avskaffa krigslagarna och ersätta dem i motsvarande fall med redan gällande bestämmelser i allmänna strafflagen och där stadgandena i krigslagen avse brott, som endast kunna begås av personer i deras egenskap av militärt anställda, låta dessa stadganden i reviderad och humaniserad form ingå som ett särskilt kapitel i allmänna strafflagen. Den disciplinära bestraffningsrätten torde däremot, om än med humaniserade straff och straffskalor, i en eller annan form få kvarstå. Genom en sådan här i största korthet skisserad åtgärd skulle främst ernås, att vårt land toge ett kraftigt steg i riktning mot den sedan årtionden krävda humaniseringen av krigslagstiftningen, och som ej kan anses fullt uppnådd förrän militärerna, där så kan ske, ställas under samma lagbestämmelser som ett lands övriga medborgare. Det har anförts, att samma syfte kan i sak vinnas utan krigslagarnas avskaffande, endast genom en humanisering av dessa. Utan att bestrida riktigheten därav vill utskottet dock framhålla, att så länge våra värnpliktiga skola dömas efter en särskild lag detta alltid kommer att hos dem ingiva en känsla av att de, under den tid de fullgöra sin tjänst för utbildning till fosterlandets försvar, äro i

rättshänseende en annan klass av medborgare, vilka skola dömas efter speciella undantagslagar. Det synes utskottet därför vara en gärning av stor vikt för både försvaret och de enskilda individerna att undanrycka själva grunden för denna känsla och därmed också borttaga anledningen till den ovilja mot krigslagarna, som alltid kommer att taga sig uttryck, så länge dessa skola bestå som ett särskilt lagsystem. Med hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av herr Vennerströms m. fl. motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida och i vad mån den för krigsmakten gällande strafflagen må kunna upphöra att gälla, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.»